

NAOORLOGS JOODS LEVEN

Textielgroothandel Seropa
in de St. Antoniesbreestraat.
Amsterdam, 1957/58.

Hoewel de meeste mensen weten dat in de Tweede Wereldoorlog een groot deel van de Nederlandse Joden is vermoord, is het naoorlogse Joodse leven in Nederland een stuk minder bekend. Ook in het klaslokaal houdt het verhaal vaak op in 1945, waardoor de kennis van leerlingen en studenten over het naoorlogse Joodse leven beperkt blijft.

Het is daarom van groot belang om meer bekendheid te geven aan de diversiteit en ontwikkeling van de Joodse gemeenschap in Nederland na de oorlog, en het Joodse leven in een breder perspectief te plaatsen dan alleen dat van de Holocaust. Kennis hierover kan namelijk helpen om vooroordelen en onwaarheden weg te nemen.

HERSTEL EN NIEUWE UITDAGINGEN

Na 1945 was het voor de weinige Joden die de oorlog hadden overleefd moeilijk om weer een plek in de Nederlandse samenleving te vinden. De ontvangst was vaak kil en er ontbrak ruimte om over oorlogstrauma's te praten. Nederland viel na de bevrijding snel terug in de structuren van vooroorlogse verzuilingen en ook de Joodse gemeenschap in Nederland organiseerde zich al snel weer binnen de vooroorlogse structuren van religieuze kerkgenootschappen. Tegelijkertijd waren veel Joden door de ervaringen van de Sjoa overtuigd van de noodzaak van een eigen Joodse staat. De steun voor de beweging die streeft naar zo'n staat, het zionisme, groeide. Dat leverde spanningen op met een deel van het religieus leiderschap dat, net als voor de oorlog, het streven naar Joodse onafhankelijkheid op religieuze gronden afwees. Met de oprichting van de staat Israël in 1948 werd het verlangen werkelijkheid, waarop veel Joden naar Israël emigreerden. Een ander deel van de Joodse bevolking vertrok bijvoorbeeld naar de Verenigde Staten, omdat zij zich in Nederland niet meer thuis voelden.

MULTICULTURELE SAMENLEVING

Het idee van Joden als een internationaal volk met een eigen cultuur sloot ook nauw aan bij het idee van de multiculturele samenleving dat in de jaren zestig opkwam in Nederland. De dekolonisatie en de komst van grote groepen gastarbeiders zorgden ervoor dat Nederland in korte tijd geconfronteerd werd met meerdere, voor de samenleving tot dusver onbekende groepen mensen. Joden werden ook gezien als onderdeel van die multiculturele samenleving. Als gevolg hiervan ging de samenleving anders naar de Joodse gemeenschap kijken. Er kwam meer nadruk op de culturele eigenheid in plaats van hun religiositeit. Als gevolg hiervan kwam steeds meer het idee op dat je ook cultureel-Joods kan zijn en dat deze identiteit niet onderdoet

voor een religieus-Joodse. Tegelijkertijd groeide het aantal liberale Joden. Liberale Joden vinden dat het Jodendom zich moet aanpassen aan de moderne wereld, en pleiten bijvoorbeeld voor gelijkstelling van mannen en vrouwen binnen de Joodse religie.

IDENTITEIT

De groei in diversiteit vond tegelijkertijd plaats met de verdere individualisering in de Nederlandse samenleving. Nederlandse Joden vonden een gemeenschappelijke structuur steeds minder noodzakelijk en het aantal mensen met een Joodse vader en een niet-Joodse moeder groeide. Hierdoor hadden steeds meer Nederlanders wel een Joodse identiteit, maar geen Joods-religieuze status. Hiermee werd de Joodse gemeenschap nog meer divers dan die voor de Tweede Wereldoorlog al was geweest. Er is vandaag de dag een veelheid aan Joodse stromingen en groepen – waarvan vele een onderdeel vormen van een internationale beweging.

INVLOEDRIJKE GEBEURTENISSEN

In 1961 zorgde het proces tegen nazi-kopstuk Adolf Eichmann voor wereldwijde aandacht voor de Holocaust, wat in de jaren ervoor eigenlijk nog niet was gebeurd. Ook de documentaire *Shoah* (1985) van Claude Lanzmann, die op ingrijpende wijze de Holocaust belichtte zonder gebruik van archiefbeelden, versterkte het bewustzijn over de Holocaust. De Fassbinder-affaire in hetzelfde jaar, rondom het toneelstuk *Der Müll, die Stadt und der Tod*, zorgde voor heftige discussies over antisemitisme in de kunst. Hoewel deze controverserige bijdroeg aan de bewustwording over verborgen antisemitische sentimenten, bevestigde het voor velen het gevoel dat antisemitische ideeën nog steeds aanwezig waren in de maatschappij. Het zorgde ervoor dat bij de Joodse gemeenschap oude wonden werden opgehaald, en angsten over antisemitisme werden bevestigd.

SOLIDARITEIT EN SPANNINGEN ROND ISRAËL

De Joodse gemeenschap in Nederland is na de Tweede Wereldoorlog zeer betrokken bij het wel en wee van Israël. De Zesdaagse Oorlog in 1967, de Jom Kipoeroorlog in 1973

HET NAOORLOGSE JOODSE LEVEN TOONT EEN **DIVERSITEIT** AAN **IDENTITEITEN** EN **LEVENSTIJLEN**

Dienst in de Portugese Synagoge
op Hosjana Raba, de zevende dag
van Soekot. Amsterdam, 1958.

en de Eerste Intifada in 1987 versterkten de zichtbaarheid van en solidariteit binnen de Joodse gemeenschap wereldwijd. Tegelijkertijd leidde het in toenemende mate ook tot spanningen: tussen de Joodse gemeenschap en pro-Palestijnse bewegingen, maar ook binnen de Joodse gemeenschap zelf. De vredesonderhandelingen in de jaren negentig, zoals de Oslo-akkoorden, brachten hoop op een vreedzame oplossing voor het Israëlisch-Palestijnse conflict. Het mislukken ervan zorgde later voor teleurstelling en scepsis over vrede. Tot op de dag van vandaag heeft de actualiteit in het Midden-Oosten een sterke invloed op de Joodse gemeenschap in Nederland. Conflict in Israël betekent een stijging in het aantal antisemitische incidenten in Nederland.

DE JOODSE GEMEENSCHAP VANDAAG

Tegen alle verwachtingen van vlak na de Tweede Wereldoorlog in, is het Joodse leven in Nederland sinds 1945 in omvang toegenomen. En dat geldt in zekere mate ook voor de Joodse bevolking. Volgens het meest recente demografische onderzoek wonen er zo'n 50.000 Joden in Nederland. Kanttekening hierbij is dat dit aantal zowel Joden omvat die een Joodse moeder

hebben en hierdoor volgens de Joodse wet (*halacha*) Joods zijn, als niet-halachische Joden. Binnen de Joodse gemeenschap is slechts 20 procent aangesloten bij een Joods kerkgenootschap.

Hoewel er dus meer Joden zijn in Nederland, en de diversiteit van deze groep is gegroeid, beleeft het overgrote deel van de Joodse gemeenschap de Joodse identiteit vandaag de dag niet binnen een georganiseerd Joods-Nederlands kader. Maar dat betekent niet dat men geen binding meer heeft met het Jodendom: in privékringen worden Joodse feestdagen gevierd en tradities in ere gehouden, en men voelt zich in meer of mindere mate betrokken bij Israël en de geschiedenis van de Sjoa. Dat laatste geldt sterker voor de oudere generatie, dan voor de jongere generatie.

Eén van de belangrijkste pijlers van de Nederlands-Joodse identiteit blijft de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. En hoe verschillend er soms binnen de Joodse gemeenschap gedacht kan worden, zo eensgezind is men vaak wanneer het dit onderwerp betreft. Herdenkingen zijn momenten waarop Joden van verschillende pluimage samenkomen en de verschillen overbrugd worden. ■

Meer weten over naoorlogs Joods leven?
Neem dan eens een kijkje in het Joods Museum!
Tickets zijn verkrijgbaar op www.jck.nl

In de klas

De eigenheid en de pluriformiteit van het Joodse leven in Nederland verdienen het om meerdere redenen om bredere bekendheid te krijgen in de Nederlandse samenleving – waaronder in het klaslokaal:

- Stoppen in 1945 creëert het idee dat de geschiedenis van de Joden in Nederland daar eindigde, terwijl juist na de oorlog een complex proces van wederopbouw, (intergenerationele) traumaverwerking en transformatie binnen de Joodse gemeenschap plaatsvond;
  - Het naoorlogse Joodse leven toont een diversiteit aan identiteiten en levensstijlen die vaak niet zichtbaar zijn voor het grote publiek. Veel mensen associëren de Joodse gemeenschap nog steeds met religieuze tradities, terwijl het hedendaagse Joodse leven in Nederland veel breder is. Door deze diversiteit te onderwijzen, kunnen jongeren leren dat de Joodse
- gemeenschap veelkleurig is. Zo hebben bijvoorbeeld vrijwel alle Joden een band met Israël, maar denkt men zeer verschillend over dat land;
  - De naoorlogse geschiedenis van de Joodse gemeenschap biedt morele lessen over de langetermijngevolgen van oorlogsmisdaden, de noodzaak van erkenning en het belang van het strijden tegen antisemitisme in al zijn vormen;
  - Het verhaal van het naoorlogse Joodse leven sluit aan bij bredere thema's als diversiteit, multiculturalisme en de plaats van minderheden in de Nederlandse samenleving. Het helpt daarmee jongeren om parallellen te trekken naar hedendaagse vraagstukken over integratie, identiteit en het samenleven van verschillende groepen.

Dansavond voor Joodse jongeren
in Amsterdam, 1957/58.